

En Præsteslægt fra Aal og dens Forbindelse med to berømte Slægter.

Af Hans Lund.

Det er som Regel ikke meget, vi ved om de enkelte Præster i Vestjylland i det første Par Aarhundreder efter Reformationen. Men det kan hændes, at selv beskedne Oplysninger, naar de ses i Sammenhæng, kan give et Billede til Belysning af Tid og Kaar, af Enkeltmænd og af hele Slægter. Et Eksempel herpaa skal jeg prøve at give i det efterfølgende.

I Aal Sogn sad der i Tiden fra 1536 til 1700 fem Præster, der alle tilhørte samme Familie. De tre første var Fader, Søn og Sønesøn, den fjerde var gift med Forgængerens Datter, den femte med dennes Datters datter. Det var ikke noget ualmindeligt den Gang, at en Præsteslægt paa den Maade gennem lange Tidsrum var knyttet til samme Sogn. Det, der giver denne Slægt særlig Interesse, er ikke, at den paa denne Tid, saa vidt vor Viden rækker, rummer særlig ejendommelige Personligheder, men at højt ansete Slægter i Danmark og Norge kan føre deres Udspring tilbage til disse Mænd.

Den første Præst i Aal efter Reformationen hedder Thøste Philipsen. Han har øjensynlig hørt til den Gruppe katolske Præster, der gik over til den ny

Lære og blev i deres Embede, thi han har været her i 1534, idet han mistænkes for at have været med i Skipper Clements Oprør og derfor har skullet miste sit Bondegods. Han har dog kunnet hævde sin Uskyld, thi den 7. Marts 1543 udstedes et saalydende Kongebrev: Hr. Thøste, Sognepræst i Aale Sogn, fik Brev, at efterdi han har bevist med Brev og Segl, at han ej var i Følge med Skipper Klemind, da har kgl. Majestæt undt ham hans Bondegods igen under de sædvanlige Vilkaar¹⁾.

Dette er alt, hvad vi ved om ham. Han efterfølges i Embedet af sin Søn Philip Thøstesens, men han har øjensynlig haft een Søn til, og dennes Skæbne kan nok give os Indtryk af, at vi her har at gøre med en Slægt med ikke helt almindelige Evner. Denne Søn hedder Oluf Thøstesens. At han er en Søn af Thøste Philipsen kan ikke bevises, men Sandsynligheden taler derfor, og baade H. F. Rørdam (Dansk Biografisk Leksikon, 1. Udg. 17. Bd. S. 390) og Ehrencron-Müller i sit Forfatterleksikon antager det. Oluf Thøstesens fik et kendt og anset Navn. Første Gang, vi hører om ham, er i 1559 i en kgl. Skrivelse til Kapitlet i Viborg²⁾, hvori det hedder, at da der endnu ikke har bosat sig nogen Dr. med. i Viborg, efter at Kongen har henlagt et Kannikedømme til hans Underhold, skal Renterne herfra gaa til Jacob Christiensen og Oluf Tøstissen, der »en Tid lang har studeret denne Kunst og vakt gode Forhaabninger, men som ikke har noget til deres Underholdning.« — I 1562 faar »Olaus Theophili«, som han kaldte sig, 50 Daler i

---

1) Danske Kancelli-Registrarer, hvor Aale fejlagtigt opfattes som Aale i Vrads Herred.

2) Kancelliets Brevbøger.

to Aar af de Penge, Kapitlet i Viborg skulde lægge til Side for at underholde en Læge — »han har nemlig nu forbrugt sin Fædrearv paa Studier her i Landet og i Tyskland, men vil dog gerne endnu i nogen Tid studere Medicin; han skal dog siden bosætte sig i Ribe og lade sig bruge i sin Kunst.« — Det skulde dog ikke blive Lægekunsten, der varigt fik den dygtige unge Mands Evner, idet han 1565 blev udnævnt til Rektor ved Vor Frue Skole i København. Her synes han at have udfoldet stor Dygtighed, hvad bl. a. et Par »indholdsrige og betydningsfulde Skoleskrifter« vidner om. Hans Gerning er ogsaa bleven paaskønnet. I 1574 fik han Ekspectance paa det første ledige Vikarie i Roskilde Domkirke og samme Aar Kronens Part af Korntienden af Faxe Sogn. Aaret efter blev han residerende Kapellan ved Frue Kirke. 1577 fik han et ledigt Vikarie i Roskilde mod at bosætte sig der, naar han ikke længere var i Kald. 1578 var han blandt dem, som Universitetet bragte i Forslag som egnede til at beklæde det ledige Bispeembede i Trondhjem, men en anden blev foretrukket, og han døde i sit Embede ca. 1592.

Om Broderen Philip Thøstesens i Aal ved vi kun, at han deltog i den unge Prins Christians Hyldning i 1584, og at han døde den 12. April 1593.

Hans Søn Niels Philipsen fulgte ham i Embedet. Han maa have været udnævnt før Faderens Død, thi allerede d. 25. April ordineredes han i Ribe af Biskop Hans Laugesen. Peder Hegelund noterer det i sin Dagbog: 25. April. Ordinabantur Nicolai D. Philippi til Aalsogn, Christianus D. Michaelis til Quong og Lyne.

Samme Sommer, som han er bleven udnævnt, fik Niels Philipsen Forleningsbrev paa Kronens Part af Korntienden i Aal Sogn, da han har klaget over, at

han kun har meget ringe Underholdning, idet 3 Byer i hans Sogn er helt ødelagt af Sandflugt. Ellers ved vi heller ikke noget om ham ud over, at han har vidnet i en Hekseproces i 1619.

Niels Philipsen, der døde 1633, havde 3 Børn, En Søn Jacobus Nicolaii Oell, som han kaldes i Universitetsmatriklen, blev dimitteret fra Ribe 1617 og var en kort Tid Rektor i Ringkøbing (1620—22); om hans videre Skæbne vides der ikke noget, men han er øjensynlig død 1633, da Hr. Peder Clausen i Aal paa sin Hustrus, Jacob Nielsens Søsters Vegne nægter at vedgaa Arv og Gæld efter ham. Foruden denne Søn havde Niels Philipsen to Døtre — Maren, der blev gift med en Gaardejer Niels Villadsen i Skødstrup i Aal Sogn, og Elisabeth, der ægtede Faderens Efterfølger, Hr. Peder Clausen Fanø, en Præstesøn fra Nordby paa Fanø¹⁾. Og det er fra disse to Døtre, de kendte Slægter stammer.

En Datter af Hr. Peder Clausen og Elisabeth Nielsdatter er den kendte Digterinde Elisabeth Pedersdatter Hebo. Hun, der var gift med Ejeren af Gaarden Store Hebo i Janderup Sogn, var et religiøst bevæget Gemyt, der var i Stand til at give sine Følelser Udtryk paa Vers i Tidens almindelige Stil. Hun udgav i 1687 »Enckens Suck og SangsOffer, som bestaar først udi Hiertens inderste Suck, for det andet udi Guds søde og salige Trøst, for det tredie udi nogle andæctige Psalmer oc LovsSange. Sammenskreffvet aff en Enckend Tid, Gud hafde lagt paa den Saarede Nye Naades Salve« og 1689 »Aandelig BrudeHarmonie, inde-

---

1) Hans Indberetning til Ole Worm 1638 er paa Latin, mens ellers Indberetningerne fra de vestjyske Præster næsten uden Undtagelse er paa Dansk.

holdende en Samtale imellem Brudgommen Christum og Bruden den Christne Kircke. Sammenskrefven af en Encke paa det enfoldigste«. — Det mærkeligste ved disse Rimerier er ikke deres Indhold, men at de er skrevet af en Bondekone. De vakte da ogsaa nogen Opmærksomhed. Søren Lintrup nævnte saaledes i en Polemik mod Paastanden om, at Kvinder ikke var Mennesker, hende Side om Side med Semiramis, Dronningerne Elisabeth, Kristine og Margrethe, Birgitte Thott, Dorthe Engelbrechtsdotter o. fl.

Den ene af hendes to Døtre blev gift med hendes Faders Efterfølger i Aal, Hr. Hans Nielsen Kjær (Paludan), en Præstesøn fra Lunde, og fra dette Ægtepar nedstammer den lange Række af fremtrædende Mænd i vor Historie med Navnene Paludan og Paludan-Müller¹⁾.

Den anden af Peder Clausens Døtre blev som nævnt Gaardmandskone i Skødstrup, og fra hende nedstammer den i Norge højt ansete Slægt Aall, der som Storkøbmænd, Industriadrivende og Politikere har spillet en fremtrædende Rolle i Norges Historie, navnlig i de begivenhedsrige Aar i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Mens Forbindelsen mellem Paludanerne og Aal har været almindeligt kendt, er Aall'ernes Tilknytning til dette fjerne jyske Sogn først bleven kendt i nyere Tid. — I Personalhistorisk Tidsskrift 1891 blev der offentliggjort et Brev fra afd. Geheimelegationsraad Skrike, hvori denne fortæller, at det er en fra gammel Tid stammende Tradition i den Aall'ske Slægt, at den over England er kommen fra Jylland. Skrike har, efter at være bleven bekendt med denne Overlevering, i den

¹⁾ F. L. la Cour: Slægten Paludan.

følgende Tid nøje lagt Mærke til, hvor Navnet Aal forekommer i Jylland enten som Person^s eller som Stednavn, for om muligt at finde Slægtens Herkomst. Efter nogle Aars Søgen mente han da at kunne fastslaa, »med ikke ganske liden Sandsynlighed«, at de norske Aall'er stammede fra Aal Sogn og fra Thøste Philipsens Slægt. Efter hans Mening knytttes Forbindelsen gennem den før nævnte Rektor i Ringkøbing Jacob Nielsen Aall, der pludselig forsvinder uden at efterlade sig Spor. Skrike antager, at han er slaaet ind paa en helt anden Livsbane, muligvis Handel, og at han er rejst til England. Han er saa Farfader til den Jacob Aall, hvis Søn Niels Jacobsen Aall omkring 1714 tolv Aar gammel fra England blev sendt til Brevig i Norge og der blev Stamfader til den berømte Slægt.

Som man ser, er denne Opstilling meget usikker. Men man havde faaet et Spor at gaa efter, og det kunde maaske føre videre. Og det gjorde det. Allerede i 1893 stod der i Personalhistorisk Tidsskrift en Afhandling af F. C. Sommer om Slægten Aalls jyske Oprindelse, og her faar vi fastere Grund under Fødderne. Paa Grundlag af Københavns Skifteprotokoller kan han fastslaa, at den Jacob Aall, der i 1714 var Gæstgiver i London, var Søn af Skrædder Niels Nielsen Aall i København, der døde ca. 1707. Denne københavnske Skrædder har en Broder i samme Fag i Kolding, og han hedder Philip Nielsen Aall. Spørgsmaalet er nu, om disse to Skræddere har nogen Forbindelse med Præsterne i Aal, og paa hvilken Maade de har det. Med Ringkøbing-Rektoren har de ingen Forbindelse, da deres Fader maa hedde Niels. Men Navnet Niels findes et andet Sted i Slægten, nemlig hos den Niels Villadsen, der er gift med Niels Philip^s

sens Datter Maren eller Marie. Der er ikke noget urimeligt i, at et Par Bøndersønner fra denne Egn af Vestjylland i disse Aar omkring Midten af Aarhundredet søger til andre Egne og til andet Erhverv, thi haarde Trængsler var gaaet over disse Dele af Jylland — dels ved Stormfloden 1634 og dels ved Krigene i de efterfølgende Aar. Tilfældigt ved vi gennem Lensregnskaberne i Ribe, at Niels Villadsens Gaard var medlem de skadelidte ved »den høie Storm« i 1634. Men hvad sandsynliggør nu disse to Haandværkeres Forbindelse med Niels Villadsen? Det gør Slægtens Navne. Det er de samme, vi møder i København og Kolding som i Skødstrup og Aal, og selv om nogle af dem som Jacob, Niels og Maren er saa almindelige, at ingen Slutninger om Slægtsforbindelse kan drages ud herfra, saa er der eet Navn i Skrædderfamilien, der er saa sjældent, at det »henpeger næsten utvivlsomt paa Forbindelsen med Præsteslægten i Aal«, og det er Navnet Philip.

I sin store Bog om Slægten Aall (Christiania 1908) har Arkivar H. K. Steffens yderligere bestyrket denne Bevisførelse ved at fremdrage Navnene paa Niels Villadsens Børn fra Kærgaard Birks Tingbog fra 1633, hvor de er nævnt i Anledning af Spørgsmaalet om Arven efter Ringkøbing-Rektoren, og blandt de fem Sønner er der baade en Philip og en Niels. Steffens regner efter dette med, at der ikke mere kan være Tvivl om, at Aall-Slægten har sit Udspring i Skødstrup og Aal.

Hvor en dygtig Slægt arver sine Evner fra, kan man ikke afgøre. Men naar der paa samme Slægtstræ er to meget rige Grene, kan det dog være sandsynligt, at noget i alt Fald stammer fra det, de to Slægter har fælles. Og det lidt, vi ved om Aal-Præsteslægten

første Led, kan i alt Fald gøre det sandsynligt, at der har været Kræfter at tage i Arv fra Thøste Philipsen og hans nærmeste Ætlinge.

THØSTE PHILIPSEN

Præst i Aal

Philip Thøstesen, Præst i Aal	Oluf Thøstesen, Præst ved Vor Frue Kirke		
Niels Philipsen, Præst i Aal			
Maren el. Marie — Niels Villadsen i Skødstrup	Jacob Nielsen Aal, Rektor	Elisabeth — Peder Clausen Fanøe, Præst i Aal	
Philip Nielsen Aal, 1613—1654 Skrædder i Kolding	Niels Nielsen Aal, —1707 Skrædder i Kbhvn.	Elisabeth Pedersdatter Hebo — Niels Nielsen, Store Hebo	
	Jacob Aal, Gæstgiver i London	Maren el. Marie — Hans Sørensen Winther, Præst i Janderup	Anna — Hans Nielsen Kjær (Paludan), Præst i Aal
	Niels Aal		
	Slægten Aal	Niels Hansen Winther, Præst i Arkan- gelsk	Søren Hansen Winther, Præst i Tanderup (sultede sig ihjel)
			Slægterne Paludan og Paludan Müller